

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

5/2024

E-ISSN 2181-1466

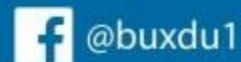

9 772181 146004

ISSN 2181-6875

9 772181 687004

5/2024

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI
SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA STATE UNIVERSITY
НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК БУХАРСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

Ilmiy-nazariy jurnal
2024, № 5, aprel

Jurnal 2003-yildan boshlab **filologiya** fanlari bo'yicha, 2015-yildan boshlab **fizika-matematika** fanlari bo'yicha, 2018-yildan boshlab **siyosiy** fanlar bo'yicha, **tarix** fanlari bo'yicha 2023 yil 29 avgustdan boshlab O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar Vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2000-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2020-yil 24-avgust № 1103-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy.

Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Rasulov To'liqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Mas'ul kotib: Shirinova Mexrigiyo Shokirovna, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Kuzmichev Nikolay Dmitriyevich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor (N.P. Ogaryov nomidagi Mordova milliy tadqiqot davlat universiteti, Rossiya)

Danova M., filologiya fanlari doktori, professor (Bolgariya)

Margianti S.E., iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Indoneziya)

Minin V.V., kimyo fanlari doktori (Rossiya)

Tashqarayev R.A., texnika fanlari doktori (Qozog'iston)

Mo'minov M.E., fizika-matematika fanlari nomzodi (Malayziya)

Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor

Adizov Baxtiyor Rahmonovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Abuzalova Mexriniso Kadirovna, filologiya fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor, xalqaro psixologiya fanlari akademiyasining haqiqiy a'zosi (akademigi)

Baqoyeva Muhabbat Qayumovna, filologiya fanlari doktori, professor

Bo'riyev Sulaymon Bo'riyevich, biologiya fanlari doktori, professor

Jumayev Rustam G'aniyevich, siyosiy fanlar nomzodi, dotsent

Djurayev Davron Raxmonovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Umarov Baqo Bafoyevich, kimyo fanlari doktori, professor

Murodov G'ayrat Nekovich, filologiya fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Hayitov Shodmon Ahmadovich, tarix fanlari doktori, professor

To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Rasulov Baxtiyor Mamajonovich, tarix fanlari doktori, professor

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Quvvatova Dilrabo Habibovna, filologiya fanlari doktori, professor

Axmedova Shoira Nematovna, filologiya fanlari doktori, professor

Bekova Nazora Jo'rayevna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Amonova Zilola Qodirovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Hamroyeva Shahlo Mirjonovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Nigmatova Lola Xamidovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Boboyev Feruz Sayfullayevich, tarix fanlari doktori

Jo'rayev Narzulla Qosimovich, siyosiy fanlar doktori, professor

Xolliyev Askar Ergashovich, biologiya fanlari doktori, professor

Artikova Hafiza To'ymurodovna, biologiya fanlari doktori, professor

Hayitov Shavkat Ahmadovich, filologiya fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Ixtiyarova Gulnora Akmalovna, kimyo fanlari doktori, professor

Rasulov Zubaydullo Izomovich, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Mirzayev Shavkat Mustaqimovich, texnika fanlari doktori, professor

Samiyev Kamoliddin A'zamovich, texnika fanlari doktori, dotsent

Esanov Husniddin Qurbonovich, biologiya fanlari doktori, dotsent

Zaripov Gulmurot Toxirovich, texnika fanlari nomzodi, professor

Jumayev Jura, fizika-matematika fanlari nomzodi, dotsent

Klichev Oybek Abdurasulovich, tarix fanlari doktori, dotsent

G'aybulayeva Nafisa Izattullayevna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

FALSAFA VA HUQUQ, SIYOSATSHUNOSLIK *** PHILOSOPHY, LAW AND POLITICAL SCIENCES *** ФИЛОСОФИЯ, ПРАВО И ПОЛИТОЛОГИЯ		
Mansurova N.D.	O'zbekistonda gender tenglik siyosati	117
Bekdurdiyeva G.A.	Markaziy Osiyoda ekologik siyosatning konseptual asoslari	122
Eshbekov D.Sh.	O'zbekistonda parlament bikameralizmi davlat rivojining demokratik asosi sifatida	127
Murtazayev D.B.	O'zbekistonda zamonaviy adliya tizimining tarixiy rivojlanish tendensiyalari	132
Qolqanatov A.N., Samiyev B.N.	Moliyaviy munosabatlarda xalqaro kapital migratsiyasi	140
Абдирасулов М.Х.	Марказий Осиё давлатларида ёшларга оид давлат сиёсатини амалга оширишдаги муаммоларнинг таҳлили	144
Boymirzayeva M.Sh.	Radikalizmning mohiyati, asosiy shakllari va ilmiy talqinlari	150
TARIX *** HISTORY *** ИСТОРИЯ		
Xaitov Sh.A., Ahmadov A.A.	XX asr boshida Buxoro amirligidagi turk va afg'on fuqarolari, ular bilan mahalliy aholining munosabati xususida (O'zbekiston milliy arxivi ma'lumotlari asosida)	156
Boltayev B.B.	Buxoro elektr tarmoqlari tarixi muzeyi	160
Naimov I.N.	Buxoro amirligida jazo va ijro amaliyoti	164
Эргашев Ж.Ю.	Турк хоқонлиги ҳокимиятининг кўчманчи киданлар устида юритган сиёса	169
Шодиева Ш.С.	Бухоро амирлигида маъмурий-ҳуқуқий масалалар	176
Очиллов А.Т.	Бухоро воҳасида антропоген ландшафт ривожланишини ўрганишга доир олиб борилган археологик тадқиқотлар	180
Murodova D.Sh.	Buxoro muhandislik-texnologiya instituti tarixiga oid arxiv hujjatlari	186
Qurbonov O'R.	Amir Temur tashqi siyosatida xalqaro savdo aloqalari omili	191
Boltayev B.B.	Buxoro viloyati muzeylari faoliyatini takomillashtirishda zamonaviy yondashuvlar	195
Bafoyeva S.U.	Buxoro vohasidagi Romitan qo'rg'onining antik va ilk o'rta asrlar davri tarixi	199
IQTISOD *** ECONOMY *** ЭКОНОМИКА		
Meylikov F.A.	Hududlarni iqtisodiy rivojlantirish (Qashqadaryo viloyati misolida)	203
Isayeva G.	Western Azerbaijan: tourism opportunities of gagan region	207
PEDAGOGIKA *** PEDAGOGY *** ПЕДАГОГИКА		
Bozorova V.M.	The importance of modern innovative technologies and their role in improving the quality of independent learning	212
Maqsudova M.U.	Teaching speaking of english as a foreign language	218

**BUXORO MUHANDISLIK-TEXNOLOGIYA INSTITUTI TARIXIGA OID ARXIV
HUJJATLARI**

Murodova Dilrabo Shomurodovna,

Buxoro davlat universiteti

Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrasida katta o'qituvchisi,

tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Anotatsiya. Ushbu maqolada Buxoro viloyat davlat arxivi fondlarida saqlanayotgan Buxoro muhandislik-texnologiya instituti hujjatlari asosidagi oliygoh tarixiga oid ma'lumotlar tahlili berilgan. XX asrning ikkinchi yarmida Buxoro viloyatida sanoatning energetika, kimyo, konchilik, neft-gaz sohalariga asos solinib, Buxoro-Kogon, Navoiy-Qiziltepa, G'ijduvon-Qiziltepa, Qorako'l-Olot sanoat tumanlarini tashkil etish muhandis mutaxassislar tayyorlash zaruriyatini yuzaga keltirganligi bois yangi institutga asos solinganligi arxiv hujjatlarida aks etgan. Maqolada viloyat arxivining 1362 hamda 1404-fondlarida saqlanayotgan institut faoliyati aks etgan hukumat qarorlari, bo'lim va kafedralarning yig'ilish hisobotlari, ilmiy kengash bayonnomalari, yillik buxgalteriya hisobotlari, talabalar qabuli va o'qishni ko'chirish to'g'risidagi buyruqlardan foydalanilgan.

Kalit so'zlar: Arxiv, fond, hujjatlar, hisobotlar, institut, muhandis, yengil sanoat, to'qimachilik, texnologiya, mutaxassis.

**АРХИВНЫЕ ДОКУМЕНТЫ ПО ИСТОРИИ БУХАРСКОГО ИНЖЕНЕРНО-
ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА**

Аннотация. В данной статье представлен анализ сведений по истории Бухарского инженерно-технологического института на основе документов высшего учебного заведения, хранящихся в фондах Бухарского областного государственного архива. В архивных документах отражено то, что во второй половине XX века происходит создание энергетической, химической, горнодобывающей, нефтегазовой промышленности в Бухарской области и образование промышленных районов Бухара-Когон, Навои-Кызылтепинский, Гиждувон-Кызылтепинский, Каракольский-Олот вызвал необходимость подготовки инженеров. В статье использованы постановления правительства, протоколы заседаний кафедр, отчеты ученых советов, годовые бухгалтерские отчеты, приказы о приеме студентов и зачислении на обучение, хранящиеся в фондах 1362 и 1404 областного архива.

Ключевые слова: Архив, фонд, документы, отчеты, институт, инженер, легкая промышленность, текстиль, технология, специалист.

**ARCHIVAL DOCUMENTS ON THE HISTORY OF BUKHARA INSTITUTE OF
ENGINEERING AND TECHNOLOGY**

Abstract. This article analyses the information on the history of Bukhara Institute of Engineering and Technology on the basis of the documents of the higher educational institution stored in the fonds of Bukhara Regional State Archive. The archival documents reflect the fact that in the second half of the XX century the creation of energy, chemical, mining, oil and gas industries in Bukhara region and the formation of industrial districts Bukhara-Kogon, Navoi-Kyziltepinsk, Gijduvon-Kyziltepinsk, Karakol-Olot caused the need for training engineers. The article uses government resolutions, minutes of department meetings, reports of scientific councils, annual accounting reports, orders on admission of students and enrolment in the fonds 1362 and 1404 of the regional archive.

Keywords: Archive, fund, documents, reports, institute, engineer, light industry, textile, technology, specialist.

Kirish. XX asrning ikkinchi yarmida Buxoro viloyatida sanoatning energetika, kimyo, konchilik, neft-gaz sohalariga asos solinib, yengil sanoat, mashinasozlik, sanoat materiallarini qayta ishlash va tayyorlash, uy-joy hamda ip-yigiruv kombinati va boshqa ishlab chiqarish tarmoqlari ham rivojlana boshladi. Shuningdek, hududning iqtisodiy taraqqiyot rejasiga Navoiy, Gazli, Zarafshon shaharlari hamda Buxoro-Ural gaz quvuri, Navoiy kimyo kombinati, Amu-Buxoro kanalining bunyod etilishi, Gazli-Qorovulbozor massivlarida gaz va

neft qazib olishni ko'paytirish, Buxoro-Kogon, Navoiy-Qiziltepa sanoat tumanlaridan tashqari G'ijduvon-Qiziltepa, Qorako'l-Olot sanoat tumanlarini tashkil etish muhandis mutaxassislar tayyorlash zaruriyatini yuzaga keltirdi.

Metodlari. Mazkur maqolada tarix fanida tadqiqotlar olib borishning tarixiylik tamoyili, obyektivlik va tizimli tahlil metodlaridan foydalanilgan.

Tadqiqot natijalari. 1958-yilda Buxoro viloyati ijroiya qo'mitasining Buxoroda Toshkent politexnika institutining kechki umumtexnika fakultetini ochish to'g'risidagi qarori qabul qilindi. Dastlab 1959-yil 14-dekabrda fakultetning o'quv-maslahat kursi tashkil etilib, unga 50 talaba qabul qilindi. Kurs mudiri etib Buxoro davlat pedagogika institutida matematika kafedrasida katta o'qituvchisi bo'lib ishlagan tashkilotchi pedagog Latif Sharipovich Sharipov tayinlandi. Buxoroda Toshkent Politexnika instituti maslahat bo'limining tashkil qilinishi texnika oliy o'quv yurtini tashkil qilishda birinchi qadam bo'ldi [1; B. 7].

Oliy va o'rta maxsus ta'lim Vazirligining buyrug'iga ko'ra Umumtexnika fakulteti tayyorlov kursi bitiruvchilari hamda "Buxoroneftgaz", "Gazlineftqidiruv", "Buxoroshahargaz", "O'zbekneftgazqidiruv", "Santexgazmontaj", "163-Qurilishtrest" yosh xodimlari yangi tashkil etilgan "Sanoat va fuqaro qurilishi" hamda "Neft va gaz quvurlarini qazish texnologiyasi majmuasi" ixtisosliklari bo'yicha o'qishga qabul qilingan. Jami 50 nafar talaba qabul qilinib, ulardan 3 nafarini qizlar tashkil etgan. Mazkur talabalar 1-3 kursni Buxoroda, 4-6 kurslarni esa Toshkent Politexnika institutining sirtqi, kechki va kunduzgi bo'limlarida davom ettirishgan.

Dastlabki davrda talabalarga 15 nafar professor-o'qituvchilar dars bergan. Ulardan 8 nafari o'zbek, 3 ta rus, 2 ta tatar, ukrain va yahudiy millatiga mansub bo'lgan. Pedagoglarning 1 nafari – 20 yil, 5 nafari - 10 yil, 9 nafari – 5 yillik mehnat tajribasiga ega bo'lganligi fakultetning birinchi dekani L.Sharipovning hisobotlarida qayd etilgan [2; B. 3]. Arxiv manbalarida qayd etilishicha, 1960-yil noyabrda fakultet qoshida tashkil qilingan tayyorlov kurslariga "Buxoroneftgaz", "Gazlineftqidiruv", "G'arbiy O'zbekiston geofizika ekspeditsiyasi", "O'zbekneftgazqidiruv", "163-Qurilishtrest" korxonalarining Buxoro shahrida 150 nafar, Qorovulbozorda esa 32 ishchi va xizmatchilari o'quv guruhlariga jalb qilingan [10; C. 34-38].

1963-1964-o'quv yilidan boshlab yangi "Issiqlik gaz ventilyasiyasi", "Suv quvurlari va suvoqava", "Avtomobil transporti", "Avtomobil yo'l qurilishi", "Elektr tarmoqlari tizimi", "Tikuv buyumlari texnologiyasi", "Tolali materiallarga dastlabki ishlov berish" ixtisosliklari bo'yicha talabalar qabul qilingan. 1967-1968-o'quv yili boshida talabalarining umumiy soni 836 nafarni tashkil qilib, I kursda 312 ta, II kursda 296 ta, III kursda esa 228 nafar talaba ta'lim olgan. O'quv yili davomida 149 talaba o'qishga qabul qilingan bo'lib, shundan, I kursda 43, II kursda 68 ta, III kursda esa 48 nafar yoshlar tahsil olgan. Umumiy o'zlashtirish ko'rsatgichi 73,2 foizni tashkil qilgan. O'quv jarayoniga talabalarni ommaviy paxta yig'im-terimida jalb etilishi salbiy ta'sir etgan. Shuningdek, 10-yil davomida fakultet talabalari uchun o'quv bino ajratish masalasi hal etilmay kelgan. Kechki o'quv mashg'ulotlari Buxoro tog'-kon texnikumi bilan almashgan holda maktab binosida olib borilgan. 1968-1969-o'quv yilida fakultet o'z mashg'ulotlarini 11 ta ixtisoslik, 1232 talaba va 84 nafar xodim bilan boshlagan edi. Fakultetda sanoat fuqaro qurilishi, suv quvurlari va suvoqava, avtomobil transporti, avtomobil yo'l qurilishi, neft quvurlarini ta'mirlash, issiqlik gaz ventilyasiyasi, tolali materiallarga dastlabki ishlov berish, elektr tarmoqlari tizimi, tikuv ishlab chiqarish konstruksiyalari ixtisosliklari bo'yicha mashg'ulotlar tashkil etilgan. Buxoro shahar ijroiya qo'mitasining 1968-yil 29-maydagi qaroriga ko'ra umumiy sig'imi 2 mln. 499 ming 800 rubllik qiymatga ega o'quv binosini qurish ishlari boshlangan [5; B. 17].

1970-1971-o'quv yilida fakultetda 60 ta asosiy shtatdagi pedagog faoliyat yuritgan bo'lib, ularning 7 nafari fan nomzodi, dotsent, 10 ta fan nomzodi, katta o'qituvchi, 13 ta katta o'qituvchi, 25 ta assistent va o'qituvchilardan iborat edi. Fakultetda marksizm-leninizm, rus tili va chet tillar, oliy matematika, fizika va kimyo, umumiy texnika fanlari, chizma geometriya, mexanika kabi 7 ta kafedra faoliyat yuritgan [4; B. 13]. Ushbu yilda Umumtexnika fakultetining 56,0 kub metr hajmdagi 3735,0 ming rubl qiymatga ega o'quv-laboratoriya binosi qurilishi boshlangan. Shu yilning o'zida Buxoro shahridagi bir nechta ta'lim muassasalari uchun o'quv va yotoqxonalar binolarini qurib bergan Navoiy qurilish boshqarmasiga qarashli yettinchi qurilish montaj jamoasi quruvchilari tomonidan Buxoro shahrida filial binosi qurilish ishlari boshlab yuboriladi. Muassasa binosi jami 2,5 gektar maydonni egallagan bo'lib, umumiy miqdori 3 mln. rublni tashkil etgan [8; B. 78-80].

1972-yil 28-iyuldagi SSSR Oliy va o'rta maxsus ta'lim Vazirligining 30-son qarori va O'zbekiston SSR Oliy va o'rta maxsus ta'lim Vazirligining 1972-yil 6- oktabrdagi 493-son hamda Toshkent politexnika instituti rektorining 1972-yil 17- oktabrdagi 175-son buyrug'iga ko'ra Toshkent Politexnika institutining Buxorodagi kechki filiali tashkil etilgan. Filialning direktori etib taniqli olim, professor Raxmatov Muxtor Ne'matovich tayinlandi. Arxiv hujjatlaridagi ma'lumotlarga ko'ra filial tarkibida 2 ta fakultet faoliyat yuritgan. Qurilish fakulteti dekani lavozimiga texnika fanlari nomzodi, dotsent A. B. Kuzanov va Umumtexnika fakulteti dekani

HISTORY

qilib texnika fanlari nomzodi O. X. Xamidov tayinlangan. O'zbekiston SSR Oliy va o'rta maxsus ta'lim Vazirligining 1972-yil 10-maydagi 262-son buyrug'ida Buxoro viloyatida xalq xo'jaligi tarmoqlarining jadal suratda o'sishi munosabati bilan muhandislarga bo'lgan ehtiyojning ortib borishi natijasida Navoiy, Zarafshon va Uchquduqda o'quv-maslahat bo'limlari tashkil qilinadi. Mintaqada soha mutaxassislariga bo'lgan talabning o'sishi tufayli qurilish, mexanika, energetika, kimyo-texnologiya fakultetlari va to'qimachilik hamda tog'-metallurgiya bo'limlari faoliyatini yo'lga qo'yish borasida ko'rsatmalar berilgan. 1972-yil 1-fevral holatiga fakultet talabalarining umumiy soni 2244 nafarni tashkil etgan bo'lib, tayyorlov bo'limida 350 nafar yoshlar tahsil olgan [9; B. 250-256].

Filial direktori professor M.Rahmatovning 1973-yil 8-maydagi hisobotida viloyatda paxta tozalash, ipakchilik va trikotaj mahsulotlari ishlab chiqarish sohalarining tez suratda o'sishi va Buxoro shahrida yirik sanoat korxonasi hisoblangan paxta zavodining qurilishi munosabati bilan kerakli kadrlarni tayyorlash maqsadida 1974-1975-o'quv yilidan tolali matolarni birlamchi qayta ishlash mutaxassisligi 3-bosqich talabalarining bir qismiga o'qishni Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat institutiga ko'chirishga ruxsat beriladi. 1973-yil o'quv jarayonining to'rtinchi choragida muassasada jami 2074 nafar, shundan qurilish fakultetida 5 ta mutaxassislik bo'yicha 1221 ta, umumtexnika fakultetida esa 8 ta yo'nalish bo'yicha 853 talaba ta'lim olganligi institut hujjatlarida berilgan. Muassasada avtomobil transporti, elektr tarmoqlari va tizimlari, qishloq xo'jalik mashinalari, neft va gaz konlarini qidirish kabi mutaxassisliklar bo'yicha 850 dan ortiq talaba ishlab chiqarishdan ajralmagan holda o'qishni davom ettirgan. Uchinchi kursni tugatib, o'z mutaxassisliklari bo'yicha o'qishni Toshkent politexnika instituti, Toshkent avtomobil yo'llar instituti, Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat institutida davom ettirganlar [6; B. 57].

1974-yilda Buxoro viloyatida rivojlanib borayotgan ishlab chiqarish korxonlari talablariga ko'ra 1990-yilgacha filialda 25 mingdan ortiq muhandis mutaxassislar tayyorlash rejasi qabul qilingan. Jumladan, 8000 dan ortiq quruvchi, 5000 dan ortiq mexanik va energetik, 4000 dan ortiq kimyo-texnolog, 3000 ga yaqin oziq-ovqat mahsulotlari texnologlarini tayyorlash belgilangan. Ko'rsatilgan davrda mintaqadagi Buxoro-Kogon va Navoiy-Qiziltepa sanoat hududlaridagi ishlab-chiqarishning keskin o'sishi va yangi tashkil qilinayotgan G'ijduvon-Qiziltepa, Qorako'l-Olot sanoat markazlari, Navoiy elektrokombinati va Buxoro paxta zavodining qurilishi tugallanishi belgilangan. Mutaxassislarga bo'lgan talabning oshishi munosabati bilan filial qoshida Buxoro, Qashqaryo, Surxondaryo, Xorazm, Qoraqalpog'iston Avtonom Respublikasidan jalb etilgan 300 kishilik kunduzgi tayyorlov bo'limlari tashkil qilinib, ularga qat'iy talablar asosida qabul qilingan.

1975-yilda esa 674 o'rinlik 31,4 ming kub metr hajmdagi 1805,0 ming rublga talabalar yotoqxonasi, 1976-yilda esa 12,5 kub metr hajmdagi 1363,9 ming rubllik qiymatdagi o'quv binosi va pedagoglar uchun 432 ming rublga turar joylar qurilishi boshlanganligi arxiv hujjatlarida qayd etib o'tilgan [3; B. 2]. 1974-1975-o'quv yilida 361 nafar, 1975-1976-yilda esa 255 nafar talaba turli sabablarga ko'ra talabalar safidan chiqarilgan. Bu umumiy kontingentning 11 foizini tashkil qilgan. Arxiv hujjatlaridagi ma'lumotlarga ko'ra 1976-1977-o'quv yilidan ilk bor filialning 1205-SXS, 1219-qurilish, 0577-Mashinasozlik ixtisosliklari kunduzgi ta'lim tizimiga o'tkazilgan. Bu davrda muassasada 3 ta fakultet va kechki hamda kunduzgi tayyorlov guruhlari faoliyat yuritgan bo'lib, umumiy kontingent 3016 kishini tashkil qilgan. Shundan kechki qurilish fakultetida 1444, umumiy texnika fakultetida 922, kunduzgi fakultetda 200, 1205-SXS bo'limida 100, 1219-muhandis-quruvchilar tayyorlovchi bo'limda 50, 0577-muhandis mashinasozlik bo'limida 50 ta, kunduzgi tayyorlov guruhida 300 ta va kechki tayyorlov guruhida esa 150 talaba ta'lim olgan. Kechki fakultetlarda jami 668 nafar qizlar ta'lim olgan va ularning 75,5 foizi mahalliy aholi vakillari tashkil qilgan. Ijtimoiy kelib chiqishiga ko'ra talabalarining 54 foizi ishchi, 22 foizi kolxozchi, 26 foizini xizmatchi oilasining farzandlari tashkil qilgan. Muassasada 20 dan ortiq millat vakillari ta'lim olib, ularning 5 nafari bolgar quruvchilari bo'lganligi hujjatlarda qayd etilgan.

Filial faoliyati o'tgan 10 yil ichida sezilarli darajada kengayib borganligini viloyat arxivi hujjatlarida batafsil ko'rish mumkin. Agar 1968-yilda 40 kishilik tarkibga ega 1 ta kafedra mavjud bo'lgan bo'lsa, 1976-1977-o'quv yiliga kelib muassasada tashkil qilingan kafedralarning soni 12 taga yetgan. Professor-o'qituvchilar soni esa 129 nafarni tashkil qilgan. Ulardan 1 nafari professor, 10 tasi dotsent, 20 nafari fan nomzodi, 44 tasi katta o'qituvchi, 46 tasi assistent, 28 tasi o'qituvchilar bo'lganligi hisobotlarda ask etgan. Shuningdek, filialda 89 xodim faoliyat yuritgan. Kafedralar qoshida 450 ming qiymatdagi zamonaviy jihozlarga ega 86 ta o'quv-laboratoriyalari faoliyat ko'rsatgan. 1977-yilda Toshkent politexnika instituti tomonidan Buxoro filialiga 10 nafar bitiruvchilar ishga taqsimlangan.

1977-yilning avgustida SSSR Ministrlar Soveti tomonidan Abu Rayhon Beruniy nomidagi Toshkent politexnika institutining Buxoro shahridagi filiali negizida oziq-ovqat va yengil sanoat texnologiyasi institutini tashkil qilish to'g'risidagi qaror qabul qilingan. Qaror asosida shu yilning 31-avgustida Toshkent politexnika institutining Buxorodagi kechki filiali negizida viloyatda oziq-ovqat va yengil sanoat texnologiyasi instituti

HISTORY

tashkil qilinadi. Institut tarkibida 19 ta kafedra, “Umumtexnika”, “Qurilish”, “Muhandis-pedagog” fakultetlari hamda kunduzgi tayyorlov kursi faoliyat yuritdi [2; B. 3].

1977-yil 1-sentabrigacha filialning o‘quv-laboratoriya binosi, xodimlar uchun 100 ta turar joylarning qurilishini tugatish masalasi ko‘rib chiqildi. 1977-yil 25-martdagi filial faoliyati to‘g‘risidagi O‘zbekiston SSR oliy ta‘lim Kollegiyasiga berilgan hisobotda muassasadagi o‘quv-tarbiyaviy jarayonda jami 119 nafar pedagog faoliyat olib borayotganligi, shundan 34 nafari ilmiy darajaga ega ekanligini arxiv hujjatlarida ko‘rish mumkin. 1977-yil 1 yanvar holatida filialda 2191 ta talaba tahsil olib, 200 nafari kunduzgi ta‘limga jalb qilingan.

1978-yilning birinchi sentabridan boshlab institut o‘z faoliyatini boshladi. Oliyog‘ning rektori etib O‘zSSR FA akademigi Nusrat A‘zamovich Parpiyev tayinlanadi. Uning bevosita rahbarligida institut o‘qituvchilari orasidan o‘nlab fan nomzodlari va doktorlar yetishib chiqdi.

1979-yildan boshlab institutda o‘qitishning uch shakli: kunduzgi, kechki, sirtqi o‘qitish tartiblari joriy etilgan. Institutning Oziq-ovqat sanoati texnologiyasi, Yengil sanoat texnologiyasi fakultetlari bilan bir qatorda o‘quv bo‘limi ham tashkil etilib, o‘quv jarayoni takomillashib bordi. Ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etishda faqat uni ishlab chiqarish talablariga javob beribgina qolmay, balki fundamental fanlar taraqqiyotini ta‘min etishga ham e‘tibor qaratildi.

XX asrning 80-yillarida ham mamlakatning sanoat taraqqiyoti yo‘lida zarur kadrlarni tayyorlash masalasi hukumatning kun tartibidagi asosiy yo‘nalish bo‘lib qolgan edi. Oliyog‘ bu davrda ham respublika sanoati uchun oliy ma‘lumotli mutaxassislarni tayyorlab berishda yetakchilik qilgan. Oliyog‘ qabul komissiyasi tomonidan 1984-yil 13-mayda Olot tumanidagi Pushkin hamda Qorako‘l tumanidagi Kirov nomli maktablarda matematika, fizika, kimyo, ona tili, rus tili fanlaridan og‘zaki va yozma turda sinov imtihonlari tashkil etilgan. Institutga qabul haqidagi e‘lonlar shu yilning iyunida o‘zbek va rus tillarida “Buxoro haqiqati”, “Советская Бухара”, “Джизакская правда”, “Советская каракалпакия” kabi davriy matbuot sahifalarida berilgan. Arxiv hujjatlarida, 1984-yil 1-sentabr holatida barcha ta‘lim yo‘nalishlarida 4916 ta, shundan kunduzgi jarayonda esa 2372 nafar talaba tahsil olgan. 1985-yil 1-sentabridan 1987-yilning 1-yanvarigacha institut professor-o‘qituvchilari boshqa respublikalardagi 27 ta oliyog‘da ilmiy stajirovkalarda bo‘lib, ko‘p tomonlama faol aloqalar olib borganliklari institut hujjatlarida aks etgan. 1986-yilda esa jami 328 nafar tarkibga ega bo‘lib, katta o‘qituvchilar 112 ta, 145 nafar assistent-o‘qituvchi faoliyat ko‘rsatgan.

Buxoro viloyat davlat arxivining institut faoliyati aks etgan hujjatlarida muassasadagi mavjud kafedralar faoliyati ham aks etgan bo‘lib, asosan hisobotlarda ular haqida to‘liq ma‘lumotlar berib o‘tilgan. Kafedra qoshida 12 ta o‘quv-ishlab chiqarish laboratoriyasi faoliyat olib borganligi hujjatlarda o‘z ifodasini topgan. Buxoro to‘qimachilik kombinati, Buxoro poyabzal fabrikasi, BPSHO, Qorako‘l zavodi, Buxoro zardo‘zlik fabrikalari bilan hamkorlikda mamlakat sanoat korxonalari uchun kerakli kadrlar tayyorlangan.

Mustaqillikning dastlabki yillarida institut faoliyati mohiyatan o‘zgarangan. 1996-yilda institut respublikada birinchilardan bo‘lib Davlat attestatsiyasidan o‘tkazilgan. Institutda 8 ta yo‘nalish bo‘yicha 235 ta bakalavr va 2001-yilda 12 ta yo‘nalish bo‘yicha magistrlar tayyorlangan. Oliyog‘ tarkibida 6 ta fakultet, 31 ta kafedra, maxsus sirtqi, magistratura va aspirantura bo‘limlari faoliyat yuritgan. 2000-yilda institutni 15 ta ixtisoslik bo‘yicha 477 nafar mutaxassis tugatgan. 2001-yilga qadar oliyog‘ni jami 12 mingdan ortiq talaba tamomlab, o‘z sohasida faoliyat boshlagan. Institut hujjatlarida qayd etilishicha, bu davrda turli yo‘nalishlarda olib borilayotgan tadqiqotlar hisobiga ilmiy salohiyat foizi ko‘tarilib, muassasadagi 282 nafar professor-o‘qituvchining 20 nafarini fan doktori, professorlar, 178 nafari fan nomzodi, dotsentlar tashkil qilganligi hisobotlarda qayd etilgan. Bundan tashqari oliyog‘da aspirantura, magistratura, 198 mingdan ortiq asarga ega kutubxona hamda institut tarixi muzeyi faoliyat ko‘rsatgan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Oliy ta‘lim muassasalarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash va yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash sifatini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to‘g‘risida» 2011-yil 20-maydagi PQ-1533-son qarorini bajarish yuzasidan, bozor iqtisodiyotining zamonaviy talablariga javob beradigan yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashni yanada takomillashtirish, shuningdek, respublika ishlab chiqarish va qayta ishlash tarmoqlarining yuqori texnologiyalar sohasidagi kadrlar resurs bazasini mustahkamlash maqsadida institut faoliyatida yangi islohotlar amalga oshiriladi.

2011-yil 25-iyulda Vazirlar mahkamasining Buxoro oziq-ovqat va yengil sanoat texnologiya institutini “Buxoro yuqori texnologiyalar muhandislik-texnika institutiga aylantirish” to‘g‘risidagi qarori qabul qilingan. Mazkur qaror ijrosini ta‘minlash maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim Vazirligining 2011-yil 29-iyuldagi 320-sonli buyrug‘iga asosan oliyog‘ “Buxoro yuqori texnologiyalar muhandislik-texnika instituti”ga aylantirildi. Hukumat qarori asosida institut oldiga neft-gaz, to‘qimachilik va yengil sanoat tarmoqlari uchun texnologik mashina va asbob-uskunalar, neft va gazni qayta ishlash texnologiyasi, tyexnologik jarayonlar va ishlab chiqarishlarni avtomatlashtirish va boshqarish, radioelektron

HISTORY

asbob-uskunalar va tizimlar yoʻnalishlari boʻyicha yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash, zamonaviy ilmiy-tadqiqot bazasini shakllantirish kabi asosiy vazifalar qoʻyilad

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2013-yil 15-apreldagi PP-1954-son “Buxoro muhandislik-texnologiya institutini tashkil etish toʻgʻrisidagi” Qarori asosida Buxoro yuqori texnologiyalar muhandislik instituti bazasida Buxoro muhandislik-texnologiya instituti tashkil qilingan [7; B. 420]. 2014-2015-oʻquv yilida bakalavriat bosqichida 5097 nafar, magistratura bosqichida esa 150 nafar talaba tahsil olgan.

Xulosa. Bugungi kunda Buxoro viloyat davlat arxivining 1362 hamda 1404-fondlarida institut tarixi va faoliyati aks etgan hukumat qarorlari, boʻlim va kafedralarning yigʻilish hisobotlari, ilmiy kengash bayonnomalari, asosiy faoliyat boʻyicha buyruqlar, shtatlar jadvali, yillik buxgalteriya hisobotlari, talabalar qabuli va oʻqishni koʻchirish toʻgʻrisidagi buyruqlar, shaxsiy anketa kabi hujjatlar saqlanmoqda. Ushbu hujjatlardan Buxoroda oliy maʼlumotli muhandis kadrlarni tayyorlashdagi muammo va yechimlar, oliygohda faoliyat yuritgan professor-oʻqituvchilar, oʻquv jarayonini tashkil etish yoʻlida amalga oshirilgan ishlar toʻgʻrisida batafsil maʼlumotlar olish mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. *Хожиев М. Мастонов К. Бухоро озиқ-овқат ва энгил саноат технологияси институтининг ўтмиши, бугуни, эртаси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2008. – Б. 7.*
2. *Вухоро viloyat davlat arxivi (Keyingi oʻrinlarda BVDA) 1362-fond, 1-roʻyxat, 2-yigʻmajild, 3-varaq.*
3. *BVDA, 1362-fond, 1-roʻyxat, 1-yigʻmajild, 9-varaq.*
4. *BVDA, 1362-fond, 1-roʻyxat, 9-yigʻmajild, 2-varaq.*
5. *BVDA, 1362-fond, 1-roʻyxat, 13-yigʻmajild.*
6. *Вухоро muhandislik texnologiya instituti joriy arxivi. – Вухоро, 1970. – В.17.*
7. *BVDA, 1362-fond, 1-roʻyxat, 41-yigʻmajild, 57-varaq.*
8. *Ражабов Қ. Иноятов С. Бухоро тарихи. – Тошкент: Тафаккур, 2016. - Б. 420.*
9. *Murodova D. Taʼlim muassasalari faoliyatiga doir Вухоро viloyati davlat arxivi fondlariga tavsif. //Центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2020. – Т. 6. – №. 2.*
10. *Murodova D. Вухоро viloyati davlat arxivi fondlarida lotinlashtirish masalalari //Центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.*
11. *Shomurodovna M. D. History of Educational Institutions Relocated to Bukhara During the Second World War //Central Asian Journal of Social Sciences and History. – 2021. – Т. 2. – №. 8. – С. 34-38.*